

**«ВИДАННЯ З АВТОГРАФАМИ
УКРАЇНСЬКИХ ДІЯЧІВ НАУКИ І КУЛЬТУРИ :
каталог колекції
Національної історичної
бібліотеки України» (Київ, 2018)
[Інформація]**

**“PUBLISHING WITH AUTOGRAPHS
OF UKRAINIAN LEADERS OF SCIENCE
AND CULTURE:
Catalog of the collection
of the National
Historical Library of Ukraine” (Kyiv, 2018)
[Information]**

У 2018 р. Інститут біографічних досліджень НБУВ з метою популяризації біографічних видань та налагодження комунікації між науковцями-біографістами, бібліотечною спільнотою та читачами започаткував щорічний Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг»¹. У рамках Рейтингу було визначено чотири номінації: «Життєпис», «Колективна біографія», «Джерела біографії» та «Біографічні покажчики», у 2019 р. додалося ще три — «Довідкові біографічні видання», «Збірники біобібліографічних матеріалів», «Теорія та методика біографістики».

У 2019 р. у номінації «Джерела біографії», серед інших видань, було представлено перший випуск каталогу колекції науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історич-

¹ Див.: Засади щорічного Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного Рейтингу» [Електронний ресурс] // Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний Рейтинг» : засадничі принципи. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/rating/r2017/kriterii.php>

ної бібліотеки України (НДВ СЦРВ НІБУ) «Видання з автографами українських діячів науки і культури» (Київ, 2018, 416 с.; укладач Н. О. Горська; ред. О. І. Марченко, С. І. Смілянець, К. Г. Таранюк-Русанівський). За результатами експертної оцінки видання було включено до Топ-10 «Біографічного рейтингу» (<http://biography.nbu.gov.ua/rating/r2018/>).

У каталозі представлені книжкові автографи — власноручні написи (текст авторським почерком або/та підпис особи) та дарчі написи, які зберігають знаки історії, подають нову інформацію про наукову та офіційну діяльність конкретної особистості, відомості книгознавчого характеру, ілюструють історію побутування конкретного примірника. Інноваційним підходом до укладання подібних каталогів стало зосередження уваги укладачів на взаємозв'язках між авторами й адресатами автографів та дарчих написів (інскриптів). Останні часто стають ключовим моментом для розуміння культурних зв'язків, взаємовідносин дарувальника і тієї людини, кому дарується книга, дають додаткову інформацію про життя того чи іншого діяча.

Видання підготовлене на основі Електронної бази даних видань з автографами з фонду НДВ СЦРВ НІБУ, яка нараховує близько 400 розширених описів видань з власницькими та дарчими написами українських, російських, білоруських діячів. У першій частині каталогу вміщено 184 примірники книг та періодичних видань з написами лише українських діячів з автографами; ця частина сформована за критеріями унікальності та меморальності. Зокрема, до каталогу відібрані написи на книгах істориків, історіографів, археологів, археографів, філософів, літературознавців, мистецтвознавців, музеєзнавців, діячів церкви, економістів та діячів природничих наук, додано біографічні відомості автора напису, адресата, якщо напис дарчий. Книжкові автографи та інскрипти можуть бути важливою складовою частиною біографічних досліджень, адже висвітлюють коло родинного та дружнього спілкування особи. Зазвичай особисті бібліотеки науковців, громадських діячів містять велику кількість примірників книг, подарованих учителями, колегами, прихильниками та учнями.

Укладачам каталогу вдалося простежити також взаємини між особою-дарувальником і особою/установою-адресатом. Зібрано ґрунтовні біографічні відомості про дарувальників та адресатів інскриптів, значна частина яких залишилася поза межами видання, з огляду на його довідковий характер.

За структурою каталог вміщує основну частину, біографічні довідки, анотації та ілюстрації (графічні відтворення титульних арку-

шів, форзаців та сторінок, на яких розташовано написи), довідковий апарат (іменний покажчик, список використаної та цитованої літератури).

Матеріал в основній частині розташовано за алфавітом прізвищ авторів автографів/інскриптів (як правило, автори інскриптів були й авторами подарованих книг). Такий підхід дає змогу дослідникам ідентифікувати почерк того чи іншого діяча.

Хронологічні межі видання охоплюють період з XVII до XX ст. Власником найдавнішої книги, представленої в каталозі (рік видання — 1663), був Георгій Кониський (1717–1795); автором найновішого видання, відібраного для каталогу (Київ, 1993) — Євген Сверстюк (1928–2014). Географія видань охоплює міста України (Київ, Львів, Ніжин, Одеса, Полтава, Почаїв, Умань, Харків, Черкаси, Чернігів) та зарубіжжя: Німеччини (Берлін, Єна), Чехії (Прага), США (Нью-Йорк), Польщі (Варшава, Седльце), Росії (Москва, Санкт-Петербург, Вольськ, Казань, Саратов).

За авторськими інскриптами Максима Берлінського (1764–1848), Михайла Максимовича (1804–1873), Володимира Антоновича (1834–1908), Олександра Лазаревського (1834–1902), Михайла Грушевського (1866–1934), інших видатних діячів можна простежити історію становлення й розвитку українських наукових шкіл і товариств. Представлено низку дарчих написів українських науковців на окремих відбитках зі збірників ВУАН 1920-х рр., які вважаються бібліографічною рідкістю.

Серед інскриптів (дарчих написів), уміщених у каталозі автографів НІБУ, особливий інтерес викликають написи українських науковців на книгах, подарованих ними тодішній Державній історичній бібліотеці УРСР. Зокрема, унікальним є екземпляр праці Валентина Дмитровича Отамановського «Отечественные лекари-новаторы второй половины XVIII в., создавшие более прогрессивное направление в лечении чумы, и роль их как зачинателей рациональной терапии» (Саратов, 1958; «Труды Саратовского медицинского института»; Т. 10, вып. 1), що відображає героїчну діяльність українських лікарів-практиків, які під час російсько-турецької війни, не шкодуючи життя, винайшли метод лікування чуми, котрий вдвічі знизив на фронті летальність. Щоб написати матеріал, В. Д. Отамановському потрібно було переглянути німецьке джерело з цієї проблематики, яке було видане польською мовою в 1770 р. та перевидане в 1797 р.: «Sposób leczenia chorujących na zarazę powietrzną, czyli czumę, w Jassach praktykowany przez barona von Asch...» (Міі́нко́вце, 1797). В. Д. Отамановський шукав цю книгу, опрацьовану ним у ВБУ в 1920-х рр. і не виявлену в каталогах ЦНБ АН УРСР у 1950-х, по всіх великих бібліотеках України і, зокрема, Києва. Його

слова «от признательного автора» в дарчому написі на адресу Історичної бібліотеки 1960 р. свідчать, що фахівці тодішньої ДІБ УРСР допомагали вченому в його пошуках.

Загалом, кожна із 184 позицій каталогу може слугувати відправною точкою для подальших біографічних та просопографічних студій, що, беззаперечно, дає змогу зарахувати видання до їх джерелознавчої бази.

*Наталія Олексіївна ГОРСЬКА,
редактор науково-дослідного відділу стародруків,
цінних та рідкісних видань
Національної історичної бібліотеки України
(Київ, Україна)
Nataliia GORSKA,
editor of the research department of old printed books,
valuable and rare editions
of the National Historical Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

*Надія Іванівна ЛЮБОВЕЦЬ,
кандидат історичних наук,
завідділом Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>
Nadiia LYUBOVETS,
Candidate of Historical Sciences,
Head of Department of the Institute of Biographical Research of VNLU
(Kyiv, Ukraine)*

Стаття надійшла 10.09.2019 р.